Sveriges økonomiske udvikling efter 1945

Bjarne Hastrup

Indledning

Sverige har længe påkaldt sig international opmærksomhed omkring den økonomiske udvikling og niveau. Udlandets interesse for forholdene i Sverige kan føres tilbage til mellemkrigstiden, hvor landet udadtil stod som eksponent for de nordiske landes nyorientering på de økonomiske, politiske og sociale områder. Siden da har leveniveauet i Sverige ligget i toppen blandt de vesteuropæiske industrilande. Disse iøjnefaldende karakteristika har måske medvirket til en række mytedannelser om Sverige som idealet for den vestlige verdens industrinationer. Da landet henimod midten af 1960'erne og begyndelsen af 70'erne stod over for en række konjunkturtilbageslag, der ikke samtidig vedrørte den internationale økonomi, var der en tilbøjelighed til i overdreven grad at fremhæve betydningen heraf i relation til det svenske samfundssystem og i forhold til Vesteuropas økonomi.

Det må først og fremmest slås fast, at Sverige naturligvis ikke kan give anledning til den store opmærksomhed alene på grund af landets økonomiske potentiel.

Tabel 1. Sveriges potentiel i international belysning

	Areal 1.000 km²	Befolkning mill. pers.	Nettonationalindkomst 1971 mia. $	pr. indb.	Beskæftigelse mill. pers. 1970
Sverige	450	8	29	3.634	3,4
hele Norden	1.258	22	62	2.864	9,4
Vesttyskland	248	60	178	2.995	26,8
Vesteuropa	3.623	339	709	2.095	132,5
USA	9.363	205	848	4.126	86,9
Sverige i pct. af:	.....	.....	pct.	.....	.....
Norden	36	37	47	127	36,5
Vesttyskland	181	14	16	121	13
Vesteuropa	12	2	4	173	3
USA	5	4	3,5	88	4

Kilde: Statistisk Årbog, div. årgange.

Den svenske befolkning udgør således kun 2 % af den vesteuropæiske og svarer kun til 4 % af USA's befolkning. Den samlede nettonationalindkomst udgør ligeledes hhv. 4 og 3,5 %. Sveriges betydning for den samlede efterspørgsel i den vestlige verden er derfor ganske ringe, og Sveriges produktionsressourcers formåen tæller kun marginalt i sammenligning ved Vesteuropas (Vesttyskland, England, Frankrig og Italien) og USA's. Derimod træder Sverige stærkere frem i arealstørrelse, ligesom landet på specielle områder som træ- og trævarer, papir- og papirmasse samt malm bidrager med en væsentlig andel af verdensproduktionen. Endelig er Sverige i forhold til hele Norden så afgjort den toneangivende både i henseende til befolkning og areal, men i særlig grad i henseende til indkomstniveauet.

Det er således indlysende, at Sverige kun kan have en ubetydelig indflydelse på verdensøkonomien set ud fra dets ressourcer og produktion. De forhold, der derimod må trække interessen mod Sverige, er de *relative* sammenligninger med andre lande i verden på de økonomiske, socialpolitiske og politisk-økonomiske områder. Den svenske indkomst pr. indbygger har således siden 2. verdenskrig ligget blandt de højeste i Europa og var i 1970 $^1/_4$ højere end både Vesttysklands og de øvrige nordiske landes. Desuden var Sverige det eneste europæiske land, der kunne sammenligne sig med det gennemsnitlige velstandsniveau i USA. Men også på andre måder synes Sverige at stå nærmere udviklingen i USA end i Europa.

Tabel 2. Bruttofaktorindkomstens og befolkningens fordeling i Sverige, Norden, Vesttyskland, Vesteuropa og USA

	Bruttonationalproduktet 1971 forbrug			Den aktive befolkning på erhverv 1970		
	privat	offentl.	investering	primære	sekundære	tertiære
Sverige	54	23	22	8,1	40,2	51,4
hele Norden	54	21	25	12,1	37,7	48,7
Vesttyskland	54	17	27	8,2	48,9	42,6
Vesteuropa	59	16	25	14,3	42,9	41,8
USA	64	19	17	4,4	32,5	63,1

Kilde: Statistisk Årbog, div. årgange.

Den tertiære sektor, d.v.s. handelen og den offentlige og private service er særlig kraftigt udviklet i Sverige, og landet synes hastigt at nærme sig strukturen i USA med en gennemrationaliseret sekundær sektor, der efterlader samfundet en stor arbejdsstyrke til serviceopgaver. Denne struktur betegnes ofte som »det efterindustrialiserede samfund«. For Sverige gælder det desuden, at investeringernes andel af bruttonationalproduktet har været lavere end i Vesteuropa, men ikke på det lave niveau, der har været betegnende for f.eks. England og USA.

I mellemkrigsårene var den svenske industri særlig ekspansiv, og omkring midten af 1930'erne betød ekspansionen, at Sverige forandredes fra et agrarsamfund til et samfund, hvor industrien beskæftigede den største befolkningsgruppe. Samtidig lagdes grunden til den moderne økonomiske og sociale politik. Der er grund til at trække disse forhold frem i det følgende afsnit. Herefter belyses de enkelte udviklingsfaser i den økonomiske vækst efter 1945, hvor vægten vil blive lagt på ændringerne i industri- og erhvervsstrukturen. På det økonomisk-politiske område blev Sverige i mange henseender et foregangsland efter krigen. Landet satte således store kræfter ind på at løse regionalpolitiske problemer, bl. a. gennem en erhvervsrettet politik. Desuden blev Sverige Europas eksperimentale mark for arbejdsmarkedspolitikken, mens socialpolitikkens udvikling i højere grad fulgte det øvrige Nordeuropa. Disse spørgsmål vil der blive lagt vægt på i denne fremstilling. Herudover er de specielle konjunkturtilbageslag i 1966–68 og 1971–72 taget op til en vurdering. Som afslutning er der foretaget en samlet vurdering af Sveriges placering mellem det traditionelle kapitalistiske samfund i et blandingsøkonomisamfund på vej mod – måske – en socialistisk model.

Mellemkrigstiden

Som helhed betragtet var den svenske økonomi præget af en betydelig vækst i mellemkrigstiden. I hele perioden 1914 til 1939 var den gennemsnitlige tilvækst i bruttonationalproduktet 3,3 % pr. år. Til sammenligning var den tilsvarende procent 2,7 for Danmark og 3,0 for Norge. Finland kunne i samme periode opvise en gennemsnitlig vækstrate på 5,3, men denne ekspansive udvikling skal ses i nøje sammenhæng med landets meget lave udgangsniveau i 1920'erne. Det svenske vækstforløb dækker imidlertid – som de øvrige vestlige lande i samme periode – over en stærkt svingende vækstrytme. Særlig hastig var væksten i 1923–30 og 1934–39, mens 1921–22 og 1931–32 var præget af krise og depression, som begrænsede mulighederne for den samlede økonomiske vækst. Selv i mellemkrigstidens mest ekspansive faser var der tale om arbejdsløshedsprocenter på 10 %, og det er givet, at ikke blot selve depressionsårene, men også resten af mellemkrigsårene var præget af en række omstillings- og tilpasningsvanskeligheder, der dog kun delvist var forårsaget af det internationale konjunkturforløb.

De produktive aldersklasser voksede hurtigere end befolkningen. Samtidig skete en kraftig strukturændring fra primære til sekundære erhverv. Selv den stærke vækst i industrien var ikke tilstrækkelig til at opsuge den øgede tilgang til byerhvervenes arbejdsmarked.

Så tidligt som i 1921 gennemførtes en revalueringspolitik med det formål at bringe kronen tilbage til værdien fra før 1. verdenskrig. Pariføringen lykkedes hurtigt, men skabte betydelige vanskeligheder for den svenske industrieksport

i en periode, hvor den tyske valutadumpning var særlig fremtrædende. Dette forklarer den betydelige depression i 1921 og 1922, hvor Sverige måtte notere arbejdsløshedsprocenter på 27 og 23 %. Virkningerne af denne økonomiske hestekur fortog sig imidlertid ganske hurtigt i de følgende år, fordi en række europæiske lande i de følgende år gennemførte tilsvarende valutapariføringsforanstaltninger, der betød, at den svenske konkurrenceevne snart genvandt sin oprindelige styrke. De økonomiske ofre, som hestekuren bragte i 1921–22, blev således på grund af internationale forhold indvundet i perioden frem til 1929, hvor især industriproduktionen var meget ekspansiv. Det er karakteristisk, at arbejdsløshedsprocenterne i denne periode lå omkring 10–12 % mod svingende procenter i Norge og Danmark på mellem 10 og 20–25 %.

I 1931 kom den internationale depression til Sverige på et tidspunkt, hvor landet var midt i en hastig industriel udvikling, og hvor eksporten havde vist store stigninger. Depressionen kom sent og ramte Sverige ret »lempeligt«. Imidlertid var netop den svenske eksportsammensætning særlig følsom over for konjunkturændringer udefra. Eksporten var domineret af få varegrupper som jern, jern- og metalvarer, træ- og papirvarer. Ydermere var træeksporten blevet udsat for en stigende konkurrence fra Sovjetunionen siden 1925. Den ensidige sammensætning betød, at Sverige i høj grad blev afhængig af relative ændringer i afsætningsmulighederne og priserne på verdensmarkedet. Depressionen ramte eksporten over en bred front, stærkest på forarbejdede industrivarer, hvorfor landets afhængighed af det konkurrenceprægede område som træ- og papirvarer steg fra 31 % i 1929 til 42 % i 1933. Et andet karakteristisk træk til belysning af den svenske økonomis sårbarhed under depressionen er de betydelige tilpasningsproblemer, økonomien stod overfor.

Tabel 3. Befolkningens fordeling på erhverv og regioner

Pct.	1920	1930	1940
Byer	30	32	36
Landdistrikter	70	68	64
Primære erhverv	40	37	25
Industri og håndværk	31	31	37
Handel	8	11	14
Transport	6	7	7
Offentlig administration og privat service	15	14	17

Udviklingen medførte, at den svenske eksport i 1932, hvor depressionens virkninger var på sit højeste, faldt til 54 % af 1929-niveauet, den samlede produktion reduceredes til 90 %, og arbejdsløsheden nåede 22 % i 1932 og 23 % i 1933. Dette var et resultat, der i sig selv var afskrækkende, men sammenlignet med f. eks. de øvrige nordiske lande må det siges at være ret heldigt sluppet.

I den resterende periode gik udviklingen imidlertid hastigt fremad. Bruttonationalproduktet voksede i perioden 1933–39 med 6,2 % p.a., en vækst der var båret frem af en kraftigere fremgang i industriproduktionen. Bytteforholdet forbedredes gradvist i perioden, men industriens hastige vækst stod i modsætning til den svage udvikling i eksporten. Industrien var nu blevet mere hjemmemarkedsrettet. Tyskland blev en mere fremtrædende handelspartner, og papir- og trævarernes eksporthandel reduceredes, mens jern, metal og metalvarer blev de vigtigste handelsvarer for Sverige.

De ret gunstige eksportforhold for Sverige blev fremmet af beslutningen om at forlade guldfoden i 1931, og kronen var flydende til 1933. Den svenske krone var i denne periode undervurderet, hvorfor Sverige også af denne grund kom hurtigere op af den dybe depression. Den svenske industri måtte ydermere presse priserne gennem rationaliseringer.

Betydningen af disse markante strukturændringer kom til at række langt ind i efterkrigsperioden. Lige så vigtigt var det imidlertid, at depressionen affødte en intervention fra statens side i samfundsøkonomien, og der sporedes en omprioritering i den finanspolitiske diskussion. På det socialpolitiske område blev der desuden skabt en række nydannelser. Disse forhold fik i lige så høj grad en varig betydning for målsætning og udvikling i det økonomiske liv efter 2. verdenskrig.

I 1932 etableredes – som i andre lande – et net af handelsrestriktioner og hindringer gennem bilaterale handels- og betalingsaftaler og importbegrænsende foranstaltninger over for lande, der diskriminerede svensk eksport. Der blev kun gjort få forsøg på at bryde gennem disse internationale restriktioner, som da de mindre europæiske lande (de nordiske lande og Benelux) på Oslokonventionen i 1930 forsøgte at dæmme op for de omsiggribende beskyttelsesforanstaltninger. Englands og senere også Tysklands dominerende rolle i disse landes udenrigshandel begrænsede imidlertid mulighederne for en selvstændig toldpolitik. Handelspolitikken fra 1930'erne kom da også til at lægge grundlaget for den politiske orientering til slutningen af 1940'erne.

Resultatet af krisen blev imidlertid også en teoretisk nyorientering og en omlægning af finanspolitikken. Den teoretiske nyorientering i de nordiske lande havde Sverige som hovedcenter. En række økonomer, der deltog aktivt i det politiske og administrative liv, havde i 30'erne rettet interessen mod en keynesiansk økonomisk politik. Man kan rejse det spørgsmål, om krisepolitik behøver en egentlig teoretisk baggrund. For den socialdemokratiske regering har social- og velfærdspolitikken vel været selvindlysende som et led i partiprogrammet. Økonomernes bidrag synes at være, at de oven på denne praktiske politik placerede en teoretisk overbygning, d.v.s. at teoretikerne ikke var medvirkende til at introducere den nye politik, men bekræftede og udviklede den.

Med hensyn til finanspolitikken skete en omprioritering af diskussionerne, men det er vanskeligt at aflæse virkningerne på den førte politik. De ekspansive

virkninger af finansbudgetterne 1930–35 må siges at have været ganske begrænsede, stigningen i de offentlige udgifter udgjorde næppe mere end 1 % af bruttonationalproduktet.

En sammenligning med Danmark viser, at de kriseforanstaltninger, der gennemførtes i Sverige, blev gennemført i større omfang og med større effektivitet i Danmark. Forskellen mellem de to lande er, at indsatsen i Sverige når maksimum allerede i 1931–32, hvorefter den falder, mens den i Danmark stiger kraftigt frem til 1933–34 og falder derefter i takt med de bedre konjunkturer. Det er vigtigt at understrege, at en væsentlig forudsætning for at kunne føre en effektiv finanspolitik er, at man er i stand til at aflæse konsekvensen af politikken. Denne forudsætning var simpelthen ikke til stede teknisk, idet man var langt fra moderne finanspolitisk budgettering.

1930'erne viste ingen bemærkelsesværdig ekspansion i socialpolitikken. Derimod blev der skabt en række nydannelser, der senere blev udgangspunktet for udvidelser i sociallovgivningen. Arbejdsløshedsunderstøttelse indførtes i begyndelsen af 1930'erne, hvilket var et sent tidspunkt i forhold til de øvrige nordiske lande. I 1930'erne kom desuden betydelige udvidelser af folkepensionen, og der indførtes andre typer sociale ydelser som moderskabshjælp og boliglån til forbedring af boliger i landsbyerne. Med baggrund i disse love udvikledes den velfærds- og socialpolitik, der karakteriserede Sverige i efterkrigstiden. Resultatet af 1930'ernes politik er således, at hverken den økonomiske politik eller velfærdspolitikken i denne periode er særlig interessant praktisk, men derimod af stor betydning principielt for efterkrigstiden.

Vækstperioder 1945–75

Fra 1950 til 1973 var den gennemsnitlige årlige tilvækst i bruttonationalproduktet på 3,6 %. Det er bemærkelsesværdigt, at dette kun er 0,3 % mere p.a. end i den foregående 25-års periode fra 1914 til 1939 (d.v.s. ialt kun 7 % mere for alle 25 år), og resultatet er da også ringe sammenlignet med de øvrige vestlige lande.

Tabel 4. Gennemsnitlige årlige vækstrater i bruttonationalproduktet 1950–73

Pct.	1950–60	1960–65	1965–70	1970–73
Sverige	3,2	5,0	3,8	2,2
Danmark	3,3	5,2	4,5	4,9
Norge	3,5	5,4	4,6	4,8
Vesttyskland	7,6	5,0	4,8	3,7
England	2,6	3,3	2,4	3,5
Vesteuropa ialt	4,4	5,0	4,8	4,1
USA	3,2	4,8	3,3	5,5

Kilde: Statistiska Meddelanden, nr. N 1974:89, Nationalräkenskaper 1963–1973, Angus Maddison: »Economic Growth in the West«, New York 1964, OECD: Historical Statistics 1955–70 og OECD: Economic Survey.

Bortset fra perioden 1960–65, hvor den økonomiske vækst i Sverige så åbenbart blev båret op af de kraftige internationale højkonjunkturer, er væksten i Sverige lavere end i Vesteuropa. I årene 1970–73 var væksten helt nede på det halve af den øvrige vestlige verdens.

Tager man derimod udgangspunkt i tiden fra 1920'erne til 1960'erne, markerer Sverige sig med høje vækstrater. Særlig fremtrædende bliver vækstraterne pr. indbygger. *Dette understreger, at Sveriges forspring etableredes fra 20'erne til 1950,* jfr. i øvrigt tabel 5.

Tabel 5. Vækst i bruttonationalproduktet 1925/29–1963/67

Procent pr. 10-år	Total	Befolkning	Vækst pr. indbygger
Danmark	32,5	8,6	22,0
Finland	37,0	8,1	28,4
Norge	42,6	8,0	32,1
Sverige	47,0	6,5	38,0
Frankrig[1])	26,9	4,9	21,0
Italien	37,0	7,2	27,8
Japan	56,7	13,2	38,4
Tyskland/Vesttyskland	43,8	12,4	27,8
England	22,3	4,9	16,6
USA	36,2	13,7	19,8

[1]) 1929–63/67

Kilde: Lennart Jörberg and Olle Krantz, The Fontane Economic History of Europe, Scandinavia 1914–1970, 1975.

Efterkrigstiden falder imidlertid ikke blot vækstmæssigt, men også strukturelt og i henseende til den økonomisk-politiske orientering i flere delperioder. Perioden frem til 1950 var således præget af *reguleringsøkonomi. Liberaliseringsperioden* 1950–60 var en tid med stadig vekslende konjunkturer og domineret af to konjunkturtilbageslag. *Fuld beskæftigelses-fasen* 1960–73 var en periode, hvor den svenske økonomi hurtigt fik del i den internationale opgang, heraf var perioden 1965–73 dog domineret af *recessioner,* der ikke havde sin baggrund i internationale forhold.

For hele perioden gælder det imidlertid,

- *at* investeringsraten i Sverige var noget lavere end for det meste af Vesteuropa og tættere på USA's kvote. Dette kan forklare en del af den lavere vækstrate, men giver ikke en fuldstændig dækkende forklaring, idet de teknologiske fremskridt givet har haft en positiv vækstmæssig indflydelse,
- *at* befolkningstilvæksten ligeledes var noget mindre i Sverige end i de fleste andre lande i Europa frem til 1960,
- *at* arbejdsløsheden var på et internationalt set meget lavt niveau, og
- *at* Sverige fra at være et kapitalimporterende og arbejdskraftseksporterende land ændrede sig til en arbejdskraftsimporterende og i perioder kapitaleksporterende nation.

Reguleringsøkonomi (-1950)

Den økonomiske politik, dens målsætning og konkrete udformning har i efterkrigstiden været udsat for flere dramatiske forandringer. Forholdene på internationalt som nationalt plan efter den anden verdenskrig lagde ikke op til en afvikling af reguleringsøkonomien, selv om der opstod en heftig diskussion mellem økonomer omkring reguleringsøkonomiens anvendelighed. Et sammentræf af flere omstændigheder ledte, som beskrevet nedenfor, til at man opgav restriktionerne og den direkte indgriben i den økonomiske allokering. I 1950'erne og begyndelsen af 1960'erne var scenen herefter overladt de generelle finans- og pengepolitiske indgreb. Deres grove tilsnit afslørede en utiltrækkelighed i henseende til at løse de mange specifikke sektorvise kapacitetsproblemer, der til stadighed opstod i den svenske økonomi. Erkendelsen heraf førte til en stigende interesse for at vende tilbage til visse dele af reguleringsøkonomien. Perioden med reguleringsøkonomi og den debat, der førtes herom, har derfor fået uventet aktuel interesse. Der er grund til at drage nogle væsentlige træk frem af den første efterkrigstids økonomi, ligesom man må stille sig det spørgsmål, hvorfor Sverige som et af de få lande i Europa (ved siden af Norge) tilbagelagde vejen fra en reguleringsøkonomi over en liberalistisk løsning i 1950'erne med en generel keynesiansk politik og tilbage til en stadig mere selektiv økonomisk politik.

Baggrunden for reguleringsøkonomien efter 2. verdenskrig var følgende:

Efter krigsudbruddet i 1939 måtte landet igennem en omstillingsproces som følge af den radikale reduktion af Sveriges internationale arbejdsdeling. Den efterfølgende større selvforsyningsgrad mindskede naturligvis effektiviteten, ligesom der skete en omlægning af ressourcer mod forsvarsformål. Dette resulterede i en produktionsnedgang, der dog – i modsætning til det øvrige Europa – kun blev et kortvarigt fænomen. Gennem de sidste krigsår blev kapitalapparatet nedslidt, og lagrene var utilstrækkelige, ligesom der var opstået flaskehalse flere steder i produktionen. På trods af dette fremstod Sverige efter krigens afslutning for første gang som et højindkomstland med et højt lønniveau. De gunstige forhold i 1930'erne og Sveriges neutralitet havde således sammen med opbygningen af landets effektive industri forud for krigen betydet, at Sverige havde indhentet de avancerede industrilande i Europa.

1945–50 var ensbetydende med en hurtig vækst fremkaldt af en ekspansion i industrien og handelen (på hhv. 8 og 7 % p.a., mens bruttonationalproduktet voksede med ca. 5 % p.a.). Den økonomiske politik blev anlagt ekspansivt ud fra ønsket om hurtigt at inddrage den arbejdskraftreserve, der blev frigjort ved demobiliseringen. Midlerne blev en lavrentepolitik, en forcering af boligbyggeriet, og fordi Sverige var blandt de få lande i verden, der var leveringsdygtig af såvel råvarer som forarbejdede varer, skete der en kreditgivning til udlandet. Der er grund til at hæfte sig ved den økonomiske politik, som denne særlige situation affødte. Under krigen var prisstigningerne mindre i Sverige end i ud-

landet. Dette forbedrede landets konkurrenceevne, og samtidig blev det store efterspørgselspres i Europa i kølvandet på krigens ødelæggelser en god baggrund for svensk eksport.

Den svenske krone blev i 1946 revalueret med 17 %. Gennem kurshævningen ville Sverige hindre den udenlandske inflation i at påvirke de indenlandske pris- og lønforhold. Udlandet var i denne periode en taknemmelig aftager af de eftertragtede svenske eksportprodukter, men til gengæld havde landet problemer med at få en tilstrækkelig stor import. Der blev derfor oparbejdet et latent investeringsbehov. De begrænsede muligheder for at forøge produktionen i forhold til efterspørgselspresset skabte et inflationsgab, der blev stående længe. Det blev kraftigt debatteret, om det kunne lykkes at opretholde reguleringerne i import og produktion (landbruget) og investeringerne (boligbyggeriet blev holdt tilbage af igangsættelsestilladelser) i en økonomi, der var presset af et inflationsgab.

Da man forsøgte at liberalisere restriktionerne i 1946, resulterede dette således i en åbning af et indestængt efterspørgselspres, der resulterede i et betydeligt underskud på betalingsbalancen. Såvel penge- som finanspolitikken var næsten helt passive i denne periode. Problemerne i forbindelse med den undertrykte inflation måtte således udelukkende klares med kvantitative reguleringer. Reguleringsøkonomien afslørede imidlertid en række ubehageligheder og svagheder. Den blev kritiseret for manglende effektivitet til at stabilisere økonomien og for ufordelagtige virkninger på ressourceallokeringen. Inflationspresset blev holdt tilbage gennem prisreguleringer, mens der i hele perioden oparbejdede sig et stigende lønpres. Man frygtede med rette, at det i en overophedet økonomi ikke ville være muligt i længere tid at holde løn- og prispresset tilbage.

Det var desuden erfaringen, at reguleringsmekanismerne virker med længere timelags, og effekten af indgrebene ofte var uvis. Det blev således fremhævet, at importreguleringerne først slog igennem et år efter iværksættelsen på grund af lagrene. Hertil kom, at f.eks. byggereguleringerne kun tog sigte på igangsættelserne; først på længere sigt viste virkningerne sig på den samlede aktivitet. Også dette forhold gjorde reguleringerne mindre anvendelige til at stabilisere økonomien. Misallokeringen af ressourcerne, blev det fremhævet, hidrørte dels fra det forhold, at markedsmekanismen jo var sat ud af kraft. Dette svækkede konkurrencen mellem importører og indenlandske producenter. Desuden var tildelingskvoterne baseret på historiske data og tenderede til at konservere en traditionel struktur. Endelig var administratorerne af reguleringsordningerne tilbøjelige til at tilgodese produktion til eksportformål og til »produktive« erhverv, d.v.s. sekundære erhverv. Man overså betydningen af at effektivisere serviceerhvervene for derved at frigøre ressourcer til den ekspanderende industri. Disse svagheder i reguleringsøkonomien blev stadig mere udtalte, og svenske økonomer anbefalede anvendelse af finans- og pengepolitiske foranstaltninger i stedet, suppleret med arbejdsmarkedspolitiske indgreb – det

sidste for at øge mobiliteten og mindske et efterspørgselspres under en højkonjunktur.

Flere begivenheder i 1950–52 er medvirkende til at skabe en radikal omlægning af den økonomiske politik. Korea-krigsinflationen får den svenske regering til at beslutte *ikke* at revaluere kronen, men at åbne for en hurtig inflation for at ligestille det svenske prisniveau med det udenlandske. Denne »én-gang-for-alle-inflation« blev imidlertid kraftigere end ventet. Dels kom det indestængte lønpres frem til overfladen, og dels var prisinflationen internationalt set kraftigere for råvarer end for forarbejdede varer. En stor andel af svensk eksport består netop af råvarer. Den anden begivenhed, der tvang den økonomiske politik bort fra kvantitative reguleringer, var OEEC's bestræbelser for at liberalisere udenrigshandelen mellem europæerne.

Liberalisering og højkonjunktur 1950–73

I perioden 1950–55 var den økonomiske politik præget af pengepolitikken og finanspolitikken. Fra i 1945–50 at være en passiv politik med lav rente ændredes pengepolitikken i denne periode til en direkte kontrol på kreditmarkedet, men med en fortsættelse af lavrentepolitikken. Det blev imidlertid klart, at det var vanskeligt at føre en aktiv pengepolitik uden renteændringer, og dette blev da også det karakteristiske for pengepolitikken efter 1955. Det dramatiske skift fra selektive reguleringer til penge- og finanspolitiske foranstaltninger var ensbetydende med en overgang til en mere generel metode i den økonomiske politik. Dette åbenbarede en yderst vanskelig balanceakt ved fuld kapacitetsudnyttelse mellem inflationstendenser eller arbejdsløshedstendenser. Problemet var, at der stadig opstod sektorvise (erhvervsmæssige som regionale) forskelle i kapacitetsudnyttelsen. En generel politik ville derfor påvirke både sektorer i økonomien, der havde fuld udnyttelse, og sektorer med arbejdsløshed. Denne erkendelse gav i 1960'erne stødet til endnu en afgørende omlægning i den økonomiske politik tilbage mod en større selektivitet, der især rettede sig mod arbejdsmarkedspolitikken og regionalpolitiske formål, herunder erhvervenes strukturproblemer.

Den mere komplekse økonomisk-politiske målsætning i 1960'erne i forhold til 1950'erne nødvendiggjorde omlægningen. I begyndelsen af 1950'erne synes hovedmålsætningen at være fuld beskæftigelse (ikke mere end 1–2 % arbejdsløshed i henhold til arbejdskraftundersøgelserne), prisstabilitet og ligevægt på betalingsbalancen. Frem til begyndelsen af 1970'erne optræder tilsyneladende flere målsætninger, der nuancerer hovedmålsætningen fra 50'erne, men som i kraft af den større kompleksitet i mange situationer kan være indbyrdes modstridende. Fuld beskæftigelse er i 1970'erne et mål for en række særlige grupper som kvinder, ældre, handicappede og personer i tilbageståend områder. Befolkningsfordelingen geografisk er en ny målsætning. Stabilitetsmålsætningen

fra 1950'erne er afløst af en målsætning om en inflation, der ikke udvikler sig hurtigere end andre landes, ligesom vækstmålsætningen også retter sig mod et niveau som i udlandet. En ændring af indkomstfordelingen mod større lighed, overskud på betalingsbalancen til at finansiere u-landshjælpen og et forsøg på at mindske den hastighed, hvormed de strukturelle ændringer slår igennem økonomien, er målsætninger, der er vokset frem gennem tresserne.

Den stærkt nuancerede økonomisk politiske målsætning har stillet større krav til de politiske udøvere. Grundlaget, der skal danne udgangspunkt for den konkrete politik, må naturligvis stå på højde med den politiske ambition. Som i andre vestlige lande blev samfundsforskningen og nationaløkonomien derfor inddraget som et vigtigt led i beslutningsgrundlaget, og der er i efterkrigstiden mange eksempler på, at den økonomiske teori får indflydelse på introduktion af nydannelser i eller omlægning af den økonomiske politik. Dette var som nævnt tilfældet i forbindelse med afvikling af reguleringsøkonomien, men var også baggrunden for den tidlige interesse for arbejdsmarkedspolitiske og regionalpolitiske foranstaltninger. Den tætte sammenknytning af forskning og praktisk politik giver sig bl. a. udtryk ved svenske forskeres meget direkte deltagelse i kommissionsarbejder, ofte ved at forskerne får lejlighed til ret selvstændigt at tilvejebringe det teoretiske grundlag.

Langtidsplanlægningen er et udtryk for denne linie. Den første planrapport udarbejdedes i 1948 i forbindelse med Marshall-hjælpen. Planerne sigter på »mellem-lange« perioder og dækker 5 år. Langtidsplanlægningen har dog ikke som i Frankrig, England og til en vis grad også Norge karakter af en egentlig plan. Der er snarere tale om prognoser og fremskrivninger, hvori der inddrages diskussioner om alternative økonomisk-politiske løsninger. »Planerne« har dog skabt en vis interesse fordi de er baseret på forudgående diskussioner med styrelser i den offentlige sektor og private virksomheders organisationer. Hensigten med planlægningsarbejdet har været at få testet den makroøkonomiske ligevægt, mellem den samlede efterspørgsel og udbud, mellem import og eksport og at undersøge ligevægtsproblemerne på arbejdsmarkedet.

Sammenlignet med planlægningsarbejdet i Frankrig og Norge tager langtidsplanlægningen i Sverige sig mere beskedent ud. Man kan næppe finde træk i det svenske arbejde der antyder en indikativ planlægning som i de tidlige franske planer. Her mangler de svenske planer et mål for produktionen og der er ingen pålæg over for den private sektor om at indordne sig under en planramme. De norske langtidsplaner har også en mere central placering i den økonomiske politik end de svenske, fordi planrapporterne i modsætning til de svenske er udtryk for en officiel regeringspolitik.

Betydningen af de svenske langtidsplaner skal nok også vurderes ud fra den mindre ambitiøse betragtning, at de har medvirket til at bringe de langsigtede økonomiske problemer ind i den aktuelle politiske debat.

Strukturændringer 1950–75

Af fig. 1–3 fremgår det, at efterkrigstiden var præget af en uensartet vækst i de enkelte komponenter i nationalregnskabet. Eksporten og importen var de mest ekspansive elementer. I perioden 1950–73 voksede eksporten $1^3/_4$ gang mere end bruttonationalproduktet. En række undersøgelser viser desuden, at der har været parallelitet mellem eksportens og importens udvikling. Dette har gjort landets betalingsbalanceproblemer overskuelige. Investeringerne kan ikke siges at have haft en ekspansiv virkning på økonomien, de er snarere styret af udviklingen i bruttonationalproduktet. Kun i perioden 1960–65 og 1968–70 steg investeringerne hastigere end bruttonationalproduktet. Endelig har det offentlige konsum siden begyndelsen af 1960'erne ekspanderet hastigere end bruttonationalproduktet, mens udviklingen i det private konsum har fulgt udviklingen i nationalproduktet.

Det internationalt set dårlige vækstresultat i 1950'erne har mange forklaringer. Perioden skal da også ses i lyset af to internationale kriser, 1951–53 i forbindelse med Korea-inflationen og Suez-krisen i 1957. I hele perioden 1951–57 blev det svenske bytteforhold stærkt forringet, jfr. fig. 4. Forklaringen på den lave vækst ligger tilsyneladende også i lavere rationaliserings- og effektiviseringstakt især i industrien i forhold til foregående og senere perioder, jfr. tabel 6 og 7.

Tabel 6. Vækst i produktionen i forskellige erhverv

Stigning i faste priser pr. år	1945–50	1950–60	1960–65	1965–70
Landbrug m.v.	3,9	÷1,4	÷0,4	÷0,3
Skovbrug	6,1	1,9	0,6	2,9
Industri	7,7	3,9	8,2	5,6
El, gas m.v.	7,0	7,1	8,9	5,3
Byggevirksomhed	4,9	2,3	7,1	2,7
Handel	7,5	3,9	5,3	3,3
Samfærdsel	4,0	3,9	4,5	4,2
Boligbenyttelse	3,2	5,8	2,6	2,5
Privat service	3,8	3,6	5,0	2,7
Offentlig service	5,1	3,5	4,4	5,7

Kilde: Bo Södersten m. fl., Svensk Ekonomi, Stockholm 1974.

Alle erhverv bortset fra el, gas m.v. får lavere produktivitetsstigninger i 1950–60. Mest afgørende for udviklingen er det, at industriens tilvækst afdæmpes så kraftigt, som tilfældet er. Dette trækker udviklingen i byggeri og handel med sig, og selv den offentlige service opviser afdæmpede stigninger. Den svenske industri stod dårligt i den internationale konkurrence.

Tabel 7. Produktivitetsstigninger i forskellige erhverv

Stigning i produktionen målt i faste priser pr. arbejdstime	1950–60	1960–65	1965–70
Landbrug	3,0	4,8	6,4
Skovbrug	0,9	4,6	12,4
Industri	4,0	7,8	7,6
El, gas m.v.	5,1	6,8	6,4
Byggeri	0,9	4,8	2,5
Handel	3,0	4,8	3,8
Samfærdsel	3,9	4,9	4,3
Offentlig service	0,0	÷0,7	0,0

Kilde: Bo Södersten m. fl., Svensk Ekonomi, Stockholm 1974.

I forhold til senere perioder er produktivitetsudviklingen i 1950'erne specielt i industrien lav. Det har været fremhævet, at industrien i denne periode ganske vist havde store investeringer, men investeringerne foregik i traditionelle baner. Det betød, at vækststimulanserne fra tekniske fremskridt svækkedes. Studier over denne periode peger på, at den økonomiske vækst kun henter en del af sin kraft gennem en forøgelse af kapitalapparatet, hvorimod en progressiv og innovationsrettet investeringspolitik, der inddrager den fulde nytte af de tekniske fremskridt, er en væsentlig forklaring på den økonomiske vækst.

Når man sammenligner vækstallene i Sverige med udlandets i 1950'erne, må man erindre, at andre lande i Europa efter krigen havde en betydelig til rådighed stående arbejdsstyrke, som løbende blev inddraget i produktionen i 1950'erne. Dette gav en anden baggrund for store vækstal i modsætning til Sveriges situation, hvor væksten begrænsedes af den allerede eksisterende fulde kapacitetsudnyttelse.

Fig. 1. Bruttonationalprodukt og import, målt i 1968-priser, indeks 1959 = 100

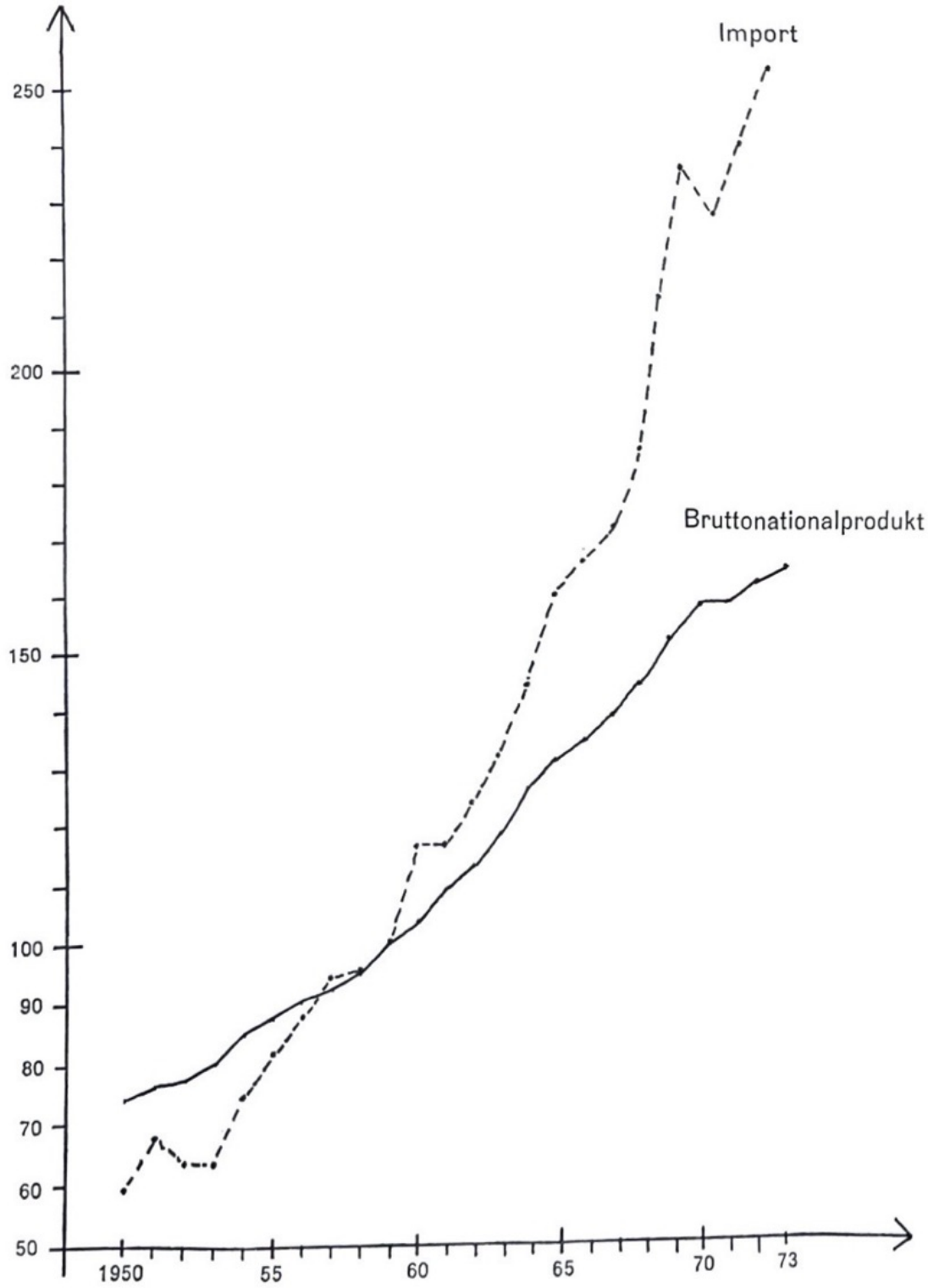

Fig. 2. Privat og offentlig konsum, målt i 1968-priser, indeks 1959 = 100

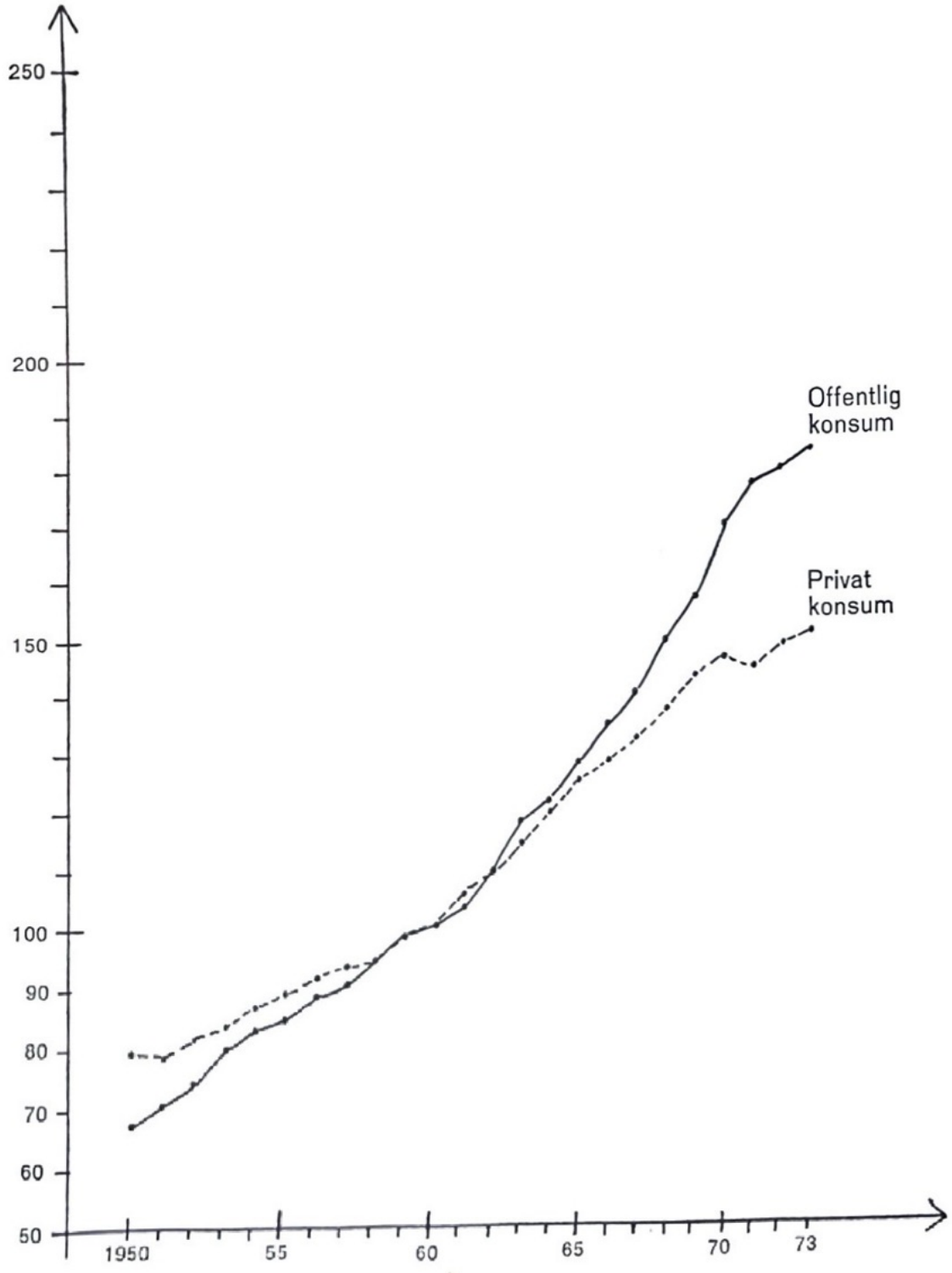

Fig. 3. Bruttoinvesteringer og eksport, målt i 1968-priser, indeks 1959 = 100

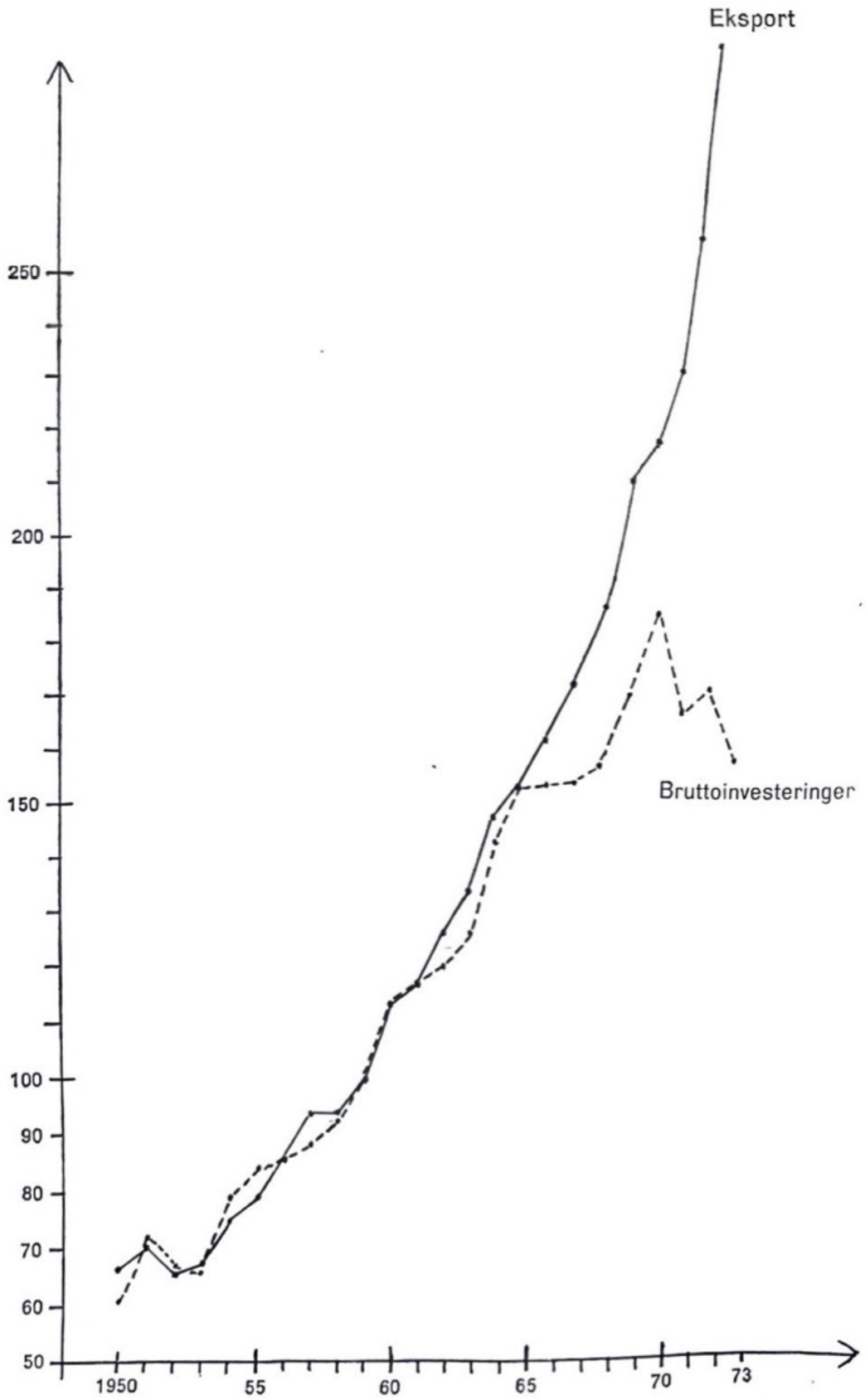
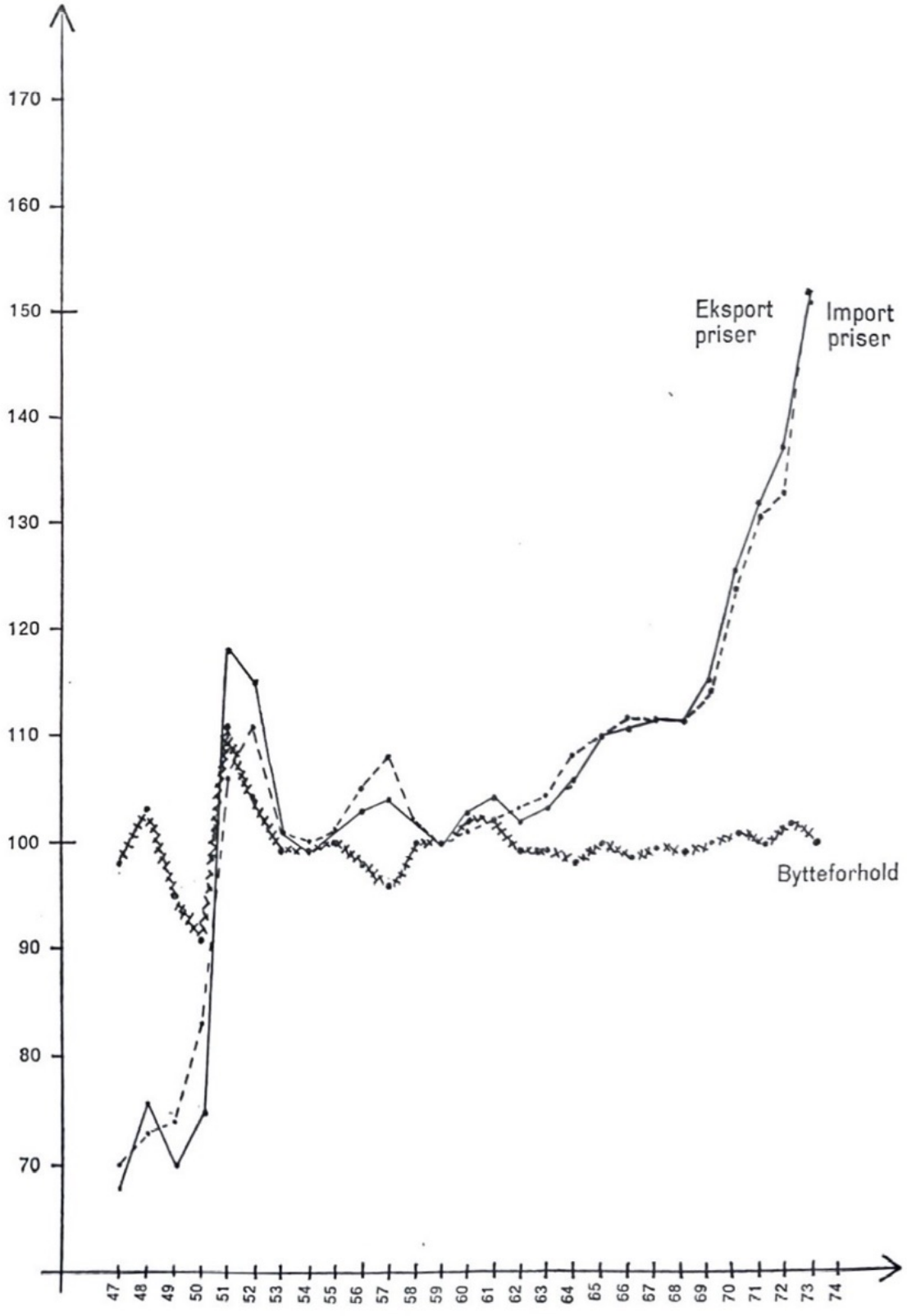

Fig. 4. Udvikling i import- og eksportpriser og i bytteforholdet

Tabel 8. Bruttofaktorindkomsten og beskæftigelsen 1950–73 fordelt på hovederhvervsgrupper

	Bidrag t. bruttonationalproduktet						Andel af beskæftigelsen					
	1950	55	60	65	70	73	1950	55	60	65	70	73
Landbrug og fiskeri	8	5	5	4	2	2	18	13	11	8	6	5
Fremst. industr. industri og håndværk	31	30	30	29	29	30	33	32	31	30	28	27
Øvrige vareproduktion[1])	16	18	16	16	14	13	12	14	14	15	14	13
Produktion af tjenesteydelser[2])	36	36	37	36	37	36	29	31	33	33	34	34
Offentlige tjenesteydelser	9	10	10	13	18	19	8	10	11	14	18	21

[1]) omfatter skovbrug, minedrift, el, gasværker m.v. og byggevirksomhed
[2]) omfatter handel, samfærdsel, pengeomsætning og boligbenyttelse og øvrig privat service

Kilde: Nationalregnskaber 1963–73, Statistiska Meddelande nr. N 1974:89.

Udviklingen siden 1950 har betydet, at fordelingen af bruttonationalproduktet på erhvervsgrupper har ændret sig radikalt. Landbrugets bidrag er faldet drastisk, til gengæld er den offentlige service vokset hastigt. Denne udvikling har fundet sted inden for de sidste 15 år. Derimod har de øvrige sektorer omkring vareproduktion og produktion af private tjenesteydelser fastholdt deres placering. I de fleste industrialiserede lande har industriens andel af bruttonationalproduktet været dalende siden midten og slutningen af 1960'erne. Beskæftigelsesudviklingen inden for de enkelte erhvervsgrupper peger derimod på, at industrien i høj grad har afgivet andele til andre sektorer. Dette hænger sammen med industriens kraftig rationalisering især i 1960'erne. De private serviceproducerende erhverv har i de senere år vist en svagt stigende andel, mens den offentlige service hastigt har opsuget en voksende andel af samfundets arbejdskraft. Når man beskriver Sverige som et efterindustrialiseret samfund, er det således karakteristisk, at udvidelsen i servicesektoren så udpræget er sket i det offentliges regie.

Svensk industri, -struktur og koncentration

I den første halvdel af 1960'erne blev Sverige derimod fuldt ud inddraget i den internationale højkonjunktur.

Vigtigst var det, at industriens produktivitet steg, og såvel eksporten som bruttoinvesteringerne gik kraftigt i vejret.

Tabel 9. Industriens udvikling 1946–1969

	Antal ansatte 1.000 personer		Produktionstilvækst i faste priser, gennemsn. pr. år i pct.		
	1946	1967	1946–50	1950–60	1960–69
Mineindustri	12	13	11,7	4,8	5,3
Jern- og metalværker	40	59	3,3	6,3	7,0
Jern– og metalfabrikker	49	71	2,4	5,4	9,8
Maskinindustri	131	206	5,7	6,8	7,8
Transportmiddelindustri	12	47	5,7	9,4	7,5
Elektronisk industri	39	69	6,4	5,6	7,6
Værftsindustri	26	31	7,8	3,7	4,3
Jord- og stenindustri	53	47	2,5	4,1	6,4
Træindustri	74	78	÷1,0	1,5	6,0
Papirmasse- og papirindustri	43	54	4,7	5,8	4,9
Papirvare- og grafisk industri	40	58	2,0	3,0	4,5
Levnedmiddelindustri	65	73	2,5	2,6	3,6
Tekstilindustri	62	44	4,7	1,4	0,9
Konfektionsindustri	40	43	5,5	0,5	2,1
Sko- og læderindustri	25	19	÷1,2	0,1	÷0,2
Gummivareindustri	8	14	10,9	5,8	6,5
Kemisk industri[1])	28	46	9,4	5,0	10,4
Hele industrien	748	973	4,4	4,6	6,4

[1]) inkl. petroleums- og kulindustri

Kilde: Sveriges Industri, Stockholm 1967 samt industribilagen till 1970-års långtidsutredning.

De dele af industrien, der i denne periode havde størst fremgang, var jern- og stålindustrien, maskin- og transportmiddelindustrien, den elektroniske industri, papir- og papirmasseindustrien og den kemiske industri. Disse ekspansive industrier forøgede deres andel af den samlede industri væsentligt. Det må dog understreges, at denne udvikling ikke var specielt svensk. For hele den vestlige verdens industrier var det betegnende, at netop de nævnte industrier havde fremgang. Dette understreger blot den stærke svenske afhængighed af de internationale markeder for industriprodukter.

En række brancher kom i vanskeligheder på grund af den øgede udenlandske konkurrence, de internationale liberaliseringer for industriprodukter i 1950'erne havde afstedkommet. Hele beklædningsindustrien, der havde været beskyttet bag toldgrænser og importrestriktioner, og som havde ekspanderet frem til slutningen af 1940'erne, mærkede den hårde konkurrence fra industrier fra lavtlønslande i det sydlige Europa. Både tekstilindustrien og konfektionsindustrien samt sko- og læderindustrien kom i stigende vanskeligheder, der ikke bedredes med tiden. Mod slutningen af 1960'erne var problemerne stærkt stigende for disse industrier, og mange virksomhedslukninger fandt sted. Den stærke fremgang for beklædningsindustrien under beskyttede forhold i 1940'erne havde således skabt store strukturtilpasningsproblemer i de følgende perioder.

Som helhed var verdens produktionskapacitet veludbygget omkring 1960, og Sveriges industri mærkede den hårdere konkurrence på verdensmarkederne.

Især på stabelprodukternes område var konkurrencen betydelig. Disse markeder påvirker i stor udstrækning Sveriges industri som stål- og papirmasseindustrien samt råvareindustrien. De svenske specialprodukter inden for råvarer m.v. var nu ikke mere så eftertragtede som tidligere, hvor de europæiske lande havde været i knaphed. Værftsindustrien mærkede som hele Europa konkurrencen fra de japanske værfter, men den svenske værftsindustri var blandt de, der klarede sig bedst i denne konkurrence og kunne beholde sin andel af verdens skibsbyggeri, men dette kunne dog kun lade sig gøre under en stærkt reduceret lønsomhed for industrien.

Svensk industri blev international gennem etablering af datterselskaber og filialer. I 1960 beskæftigede afdelinger i udlandet 106.000 personer, i 1970 183.000 personer. Det har været fremhævet, at disse selskaber var en trussel mod den indenlandske beskæftigelse. Indtil videre synes denne påstand dog langt fra at have sandsynlighed på sig. Der skete således en import af arbejdskraft i størrelsesordenen 15.000 personer pr. år, og antallet af udenlandske arbejdere i Sverige ligger omkring et par hundrede tusinde i 1970'erne, fortrinsvis finnere, jugoslavere, danskere, nordmænd og tyskere.

De høje produktivitetsstigninger i industrien skal ikke blot ses i lyset af den fortsatte fornyelse og foryngelse af kapitalapparatet og opbygningen af serviceerhverv, men også i lyset af et stigende antal fusioneringer i de større industrier.

Fra 1946 til 1970 var der op mod 4.000 fusioner i industrien, heraf 2.500 fuldstændige fusioner. Målt efter antal ansatte har de samlede fusioner siden krigen omfattet nær ved 300.000 personer, svarende til 30 % af industriens beskæftigelse. Siden 1950 har fusionstilbøjeligheden været ekspanderende og inddrog i 1970 på årsbasis ca. 40.000 ansatte. I begyndelsen af 1950'erne udgjorde de fusionerede virksomheder et par procent af hele industriens værditilvækst, i slutningen af 1960'erne over 15 %. Stærkest har fusionstendensen været i papir- og papirmasseindustrien, den kemiske industri, mineindustrien, jern- og metalværkerne, transportmiddelindustrien og den elektroniske industri, i nævnte rækkefølge.

Den samlede koncentrationsgrad er så åbenbart større i Sverige end i dets nordiske nabolande. Desuden har koncentrationen inden for industrien tilsyneladende i højere grad skabt storindustriforetagender i international format. En opgørelse over de 50 største industriforetagender i de nordiske lande[1]) viser således, at alene 38 heraf var svenske, dvs. $^3/_4$, mens Sveriges industriproduktion kun udgjorde omkring $^2/_5$ af hele Nordens.

Udenrigshandel og betalingsbalance

I efterkrigstiden har den svenske eksport undergået en forandring, der svarer til de internationale forskydninger i efterspørgslen over mod forarbejdede varer.

1) jvf. (2) p. 134 ff.

Tabel 10. Sveriges eksport 1934–1970 sammensat på hovedvaregrupper

	1934–38	1947–50	1959–62	1967–70	1970
Tømmer, træ	13,2	10,0	8,4	7,7	7,4
Papir- og papirmasse	28,3	33,3	23,0	15,8	17,7
Jernmalm	9,5	7,0	7,6	4,0	4,1
Jern og stål	7,2	5,4	7,8	8,9	8,9
Maskiner og industrivarer	21,3	27,0	37,5	42,7	45,5
Andet	20,5	17,3	15,7	20,9	16,4
Ialt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kilde: Lennart Jörberg and Olle Krantz, The Fontane Economic History of Europe, Scandinavia 1914–1970 og Yearbook of Nordic Statistics.

Den forenklede og sårbare sammensætning af den svenske eksport fra 1930'erne på få råvaregrupper er fuldstændig forsvundet i 1960'erne.

Eksportens fremgang var særlig kraftig efter 1952, hvor strukturændringerne i den svenske eksport for alvor satte ind. Fremgangen har sin baggrund i den svenske devaluering i 1949, hvor Sverige fulgte England med en nedskrivning på 30 %. Efter Korea-krisen var det svenske erhvervslivs konkurrenceevne høj. Fremgangen blev desuden stimuleret af de successive internationale liberaliseringer af verdenshandelen. Frem til 1959 voksede eksporten med gennemsnitligt 6 % pr. år. I højkonjunkturperioden 1959–65 steg eksporten 7,2 % p.a. og frem til 1973 med 8 % p.a.. Eksportens landefordeling viser en koncentration på europæiske stater.

Tabel 11. Udenrigshandelens landefordeling 1950–70

	Eksport			Import		
Pct.	1950	1960	1970	1950	1960	1970
Norge, Danmark og Finland	16,9	19,9	26,9	7,6	9,5	18,6
England	14,2	16,0	12,5	19,9	13,0	13,8
Vesttyskland	12,4	15,2	11,8	10,6	21,4	18,9
Frankrig	4,4	3,8	5,0	6,4	3,9	4,1
Østeuropa	7,5	4,6	5,6	7,0	4,4	4,9
USA	6,2	6,4	6,0	8,6	12,6	8,7
Europa	73,1	77,1	80,2	66,7	71,3	77,9
Amerika	16,3	12,9	10,9	20,4	19,9	13,8
Asien, Afrika og Australien	10,6	10,0	8,9	12,9	8,9	8,2

Kilde: Bo Södersten m. fl., Svensk Ekonomi, Stockholm 1974.

Samhandelen med andre europæiske lande er steget, men handelen med de nordiske lande er steget mest. Til gengæld er vareudvekslingen med USA og udviklingslandene gået tilbage, for udviklingslandene er importandelen faldet mere end Sveriges eksportandel. Denne udvikling kan forklares ud fra flere forhold. Dels har der vist sig en tendens til, at lande handler mest med lande,

der i henseende til afstand, kulturelt mønster og samlet efterspørgselsmønster ligger tæt på hinanden. Dette forklarer den betydelige udvikling i samhandelen med de nordiske lande og stigningen i den europæiske relation. Dels har handelsliberaliseringerne og de europæiske markedsdannelser siden slutningen af 1950'erne haft deres indflydelse. EFTA-frihandelssamarbejdet med bl. a. de øvrige nordiske lande samt England har udvirket en særlig kraftig ekspansion i handelen med disse lande. Desuden har frihandelsaftalen med EF efter 1973 givet en yderligere kontakt til et større europæisk marked. Endelig spiller det ind, at Europa fra slutningen af 1950'erne har gjort sig mindre afhængig af forarbejdede varer fra USA og Canada, og at den økonomiske vækst i Europa har stimuleret samhandelen inden for verdensdelen. Den højtudviklede samhandel med det øvrige Norden, der har betydet, at Norden er det største enkelte eksportområde for den svenske industri, eksisterer ikke mindst i kraft af internordiske underleverancer med den svenske industri som hjørnesten.

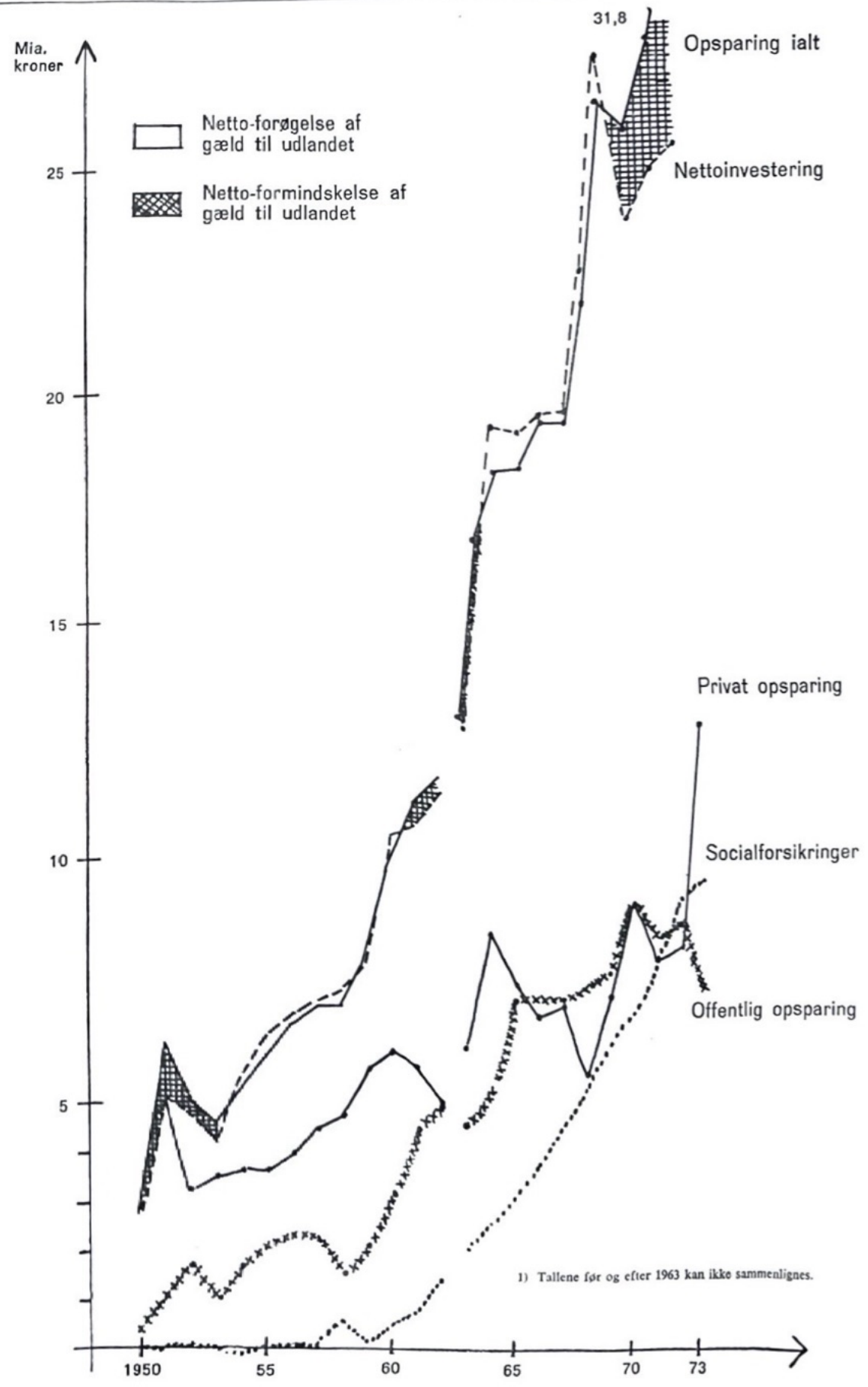
Efter midten af 1960'erne har der været tale om et løft i både eksport- og importpriser, og bytteforholdet har generelt forbedret sig (fig. 4). Som nævnt har udviklingen i eksport og import været parallel, i hvert fald frem til 1970 (fig. 1). Dette har betydet, at Sverige ikke har haft latente betalingsbalancevanskeligheder på trods af den relativt store andel, eksport og import udgør af bruttonationalproduktet. Denne andel var 22–23 % i 1950'erne og 1960'erne, men steg til 24–28 % i 1970'erne. Derimod har Sverige måttet kæmpe med konjunkturbestemte fluktuationer på betalingsbalancens løbende poster.

I slutningen af 1940'erne havde Sverige en række år med underskud på betalingsbalancen fremkaldt af et voksende indenlandsk efterspørgselspres. I første halvdel af 1950'erne oparbejdede Sverige derimod store betalingsbalanceoverskud. Frem til midten af 1960'erne var der en række mindre udsving, men fra 1965 til 1970 oparbejdede Sverige fortsatte underskud på betalingsbalancen, som søgtes begrænset gennem stramninger i den økonomiske politik. I 1971–73 var der tale om betydelige eksportoverskud. En nøjere analyse af betalingsbalanceunderskuddene viser, at belastningen af betalingsbalancen siden midten af 1960'erne hidrører fra stigningen i overførslerne til udlandet gennem u-landshjælp og fra væksten i udlandsrejserne. Desuden spiller import i forbindelse med den svenske industris rationalisering ind.

Sveriges u-landshjælp har været kraftigt stigende. Alene inden for 5-årsperioden 1968–73 steg hjælpen til det firedobbelte. Denne udvikling er ikke blot et resultat af de store stigninger i bruttonationalproduktet, målt i løbende priser. U-landsbistandens andel af bruttonationalproduktet har således været stigende:

1961	0,06 %	af bruttonationalproduktet
1965	0,19 %	» »
1970	0,36 %	» »
1971	0,44 %	» »
1972	0,48 %	» »

Fig. 5. Nettoinvesteringer, opsparing og ændringer i gæld til udlandet[1])

Sverige har ved midten af 1970'erne været blandt de få lande i verden, der har indfriet målsætningen om en u-landsbistand på 0,7 % af bruttonationalproduktet.

Af fig. 5 fremgår det desuden, at den opsparing, der skal finansiere investeringerne i det svenske samfund, har undergået store forandringer i de sidste 15 år. I begyndelsen af 1950'erne udgjorde den private opsparing 85 %, omkring begyndelsen af 1960'erne 50 % og i begyndelsen af 1970'erne 33 % af den samlede opsparing, og den halvoffentlige opsparing gennem AP-fonden (arbejdsmarkedets tillægspensionsordning) er vokset ekspansivt og udgør i dag $^1/_3$ af al opsparing. Disse relationer viser på den ene side, at især opsparingen gennem socialforsikringsordningerne har udviklet sig stabilt og dermed medvirket til at stabilisere den samlede opsparing i samfundet, og på den anden side er relationerne udtryk for den ændring i institutioner og magtforhold, der har fundet sted netop inden for de sidste 15 år.

Konjunkturtilbageslag

Som helhed betragtet har »konjunktur-opsugerne« i den svenske økonomi været ret gode, herunder har regeringens stabiliseringspolitik generelt virket efter hensigten. På den anden side har Sverige ikke kunnet undgå at parallelfølge en række internationale konjunkturudsving.

Den ret stabile udvikling i bruttonationalproduktet kan forklares ved, at forskellige sektorer i den svenske økonomi har haft en tendens til at udvikle sig modcyklisk. Træ- og papirindustrien har ikke været styret af samme konjunkturcykliske bølger som f. eks. jern- og maskinindustrien. Med en mere sammensat økonomi som den svenske bliver udsving inden for enkelte områder derfor lettere opsuget i den samlede økonomi.

Bortset fra i 1951 og 1971 er forbruget steget stærkt og konstant, og dette forhold har sammen med parallelliteten i import- og eksportudviklingen haft en stabiliserende effekt. Konsekvensen af de indbyggede stabilisatorer og finans- og pengepolitikkens virkninger har aflejret sig i små arbejdsløshedstal både i forhold til førkrigsniveauet og i forhold til andre lande i efterkrigstiden.

Tab. 12. Arbejdsløsheden 1931/35-1966/70, Sverige, Norge, Finland og Danmark

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
1931/35	24,2	–	28,5	19,1
1936/40	20,8	–	20,4	11,1
1941/45	13,0	–	11,4	6,7
1946/50	9,2	–	2,9	2,7
1951/55	9,8	–	2,8	2,4
1956/60	8,0	2,3	2,9	1,9
1961/65	3,4	1,4	2,1	1,2
1966/70	3,8	2,9	1,1	1,7

Kilde: Lennart Jörberg and Olle Krantz, The Fontane Economic History of Europe, Scandinavia 1914–1970, 1975.

Anm.: Uvejede gennemsnit af årlige procenter. For Sverige er perioden -1955 baseret på arbejdsløshedstallene for medlemmer af fagforeningerne, herefter arbejdsmarkedsstatistikken, tallene landene imellem er ikke umiddelbart sammenlignelige.

De laveste arbejdsløshedstal i Norden finder man således i Sverige frem til 1965. Kun Norge kan i perioden 1966–70 fremvise lavere arbejdsløshedstal.

Til trods for den lave ledighed var de sidste 8–10 år præget af perioder med konjunkturtilbageslag. Det gælder 1966–68 og 1971–73. Begge recessioner kom efter en boom, hvor betalingsbalancen udviste en stigende negativ tendens. En hovedforklaring på tilbageslaget er da også den politiske stramning, regeringen foranstaltede med henblik på at dæmme op for den indenlandske efterspørgsel og betalingsbalanceunderskuddet. Tilbageslaget i 1971–73 skal imidlertid også ses ud fra det faktum, at de modcykliske tendenser i økonomiens sektorer blev opløst. Byggevirksomheden, der havde ligget på et internationalt set meget højt niveau, og som havde ekspanderet stærkt især i første halvdel af 1960'erne, stagnerede i 1970–73. Dette betød, at en vigtig multiplikatorstimulans på den øvrige økonomi forsvandt. Samtidig afsvækkedes væksten i jord-, sten-, jern- og stålindustrien samt skovbruget. Endvidere tegnede levnedsmiddelindustrien og tekstilindustrien sig for store tilbageslag. Der var altså tale om, at centrale sektorer *samtidig* viste svækkelse og nedbrød det traditionelle »modcykliske« mønster.

Der er imidlertid en anden forklaring, der fortjener at blive fremhævet. De demografiske forhold har således udviklet sig ret dramatisk for netop de første år af 1970'erne. I efterkrigstiden kom faldet i fødselshyppigheden hurtigere og stærkere i Sverige end i andre lande. Dette betød bl. a., at antallet af personer i aldersgruppen 15–29 år voksede med stadig mindre takt mod slutningen af 1960'erne for at reduceres med op mod 17.000 personer i 1972. Dette kan forklare den specielle konjunkturudvikling, idet sådanne demografiske ændringer blandt de yngste produktive aldersklasser påvirker arbejdskraftens størrelse, bosætningen og den gennemsnitlige opsparingskvote. Det er således netop i aldersklasserne under 30 år, at familieetablering og bosætning finder sted. Et fald i disse aldersklasser betyder mindre efterspørgsel efter nye boliger, møbler, hårde hvidevarer og andre langvarige goder. Endelig er opsparingen ofte negativ i de yngste produktive aldersklasser på grund af familiestiftelse, hvorfor ændringer i aldersgruppens størrelse påvirker hele samfundets opsparingskvote. Husholdningernes opsparingskvote i forhold til den disponible indkomst var generelt stærkt voksende i 1969–73, men det er naturligvis ikke muligt at påvise, om dette helt eller delvist har været en følge af den ændrede demografi.

Det hører med til denne vurdering af konjunkturudviklingen, at arbejdsløshedsprocenterne på årsgennemsnit ikke nåede over 3 % i 1971–73, selv om antallet af arbejdsløse, da krisen var på sit højeste, nåede 125.000 personer. I forhold til »normal-arbejdsløshedstallene« var der i perioden 1966–68 og 1971–73 mellem 40 og 60.000 flere uden arbejde og procenten var ca. 1,5 højere. Under indtryk af denne beskedne stigning i arbejdsløshedstallene forekommer den svenske regerings initiativer overvældende. Dette kan kun være en kon-

sekvens af den meget høje prioritet, fuld beskæftigelsesmålsætningen har i Sverige i sammenligning med det meste af Europa, herunder også Danmark.

Krisen 1971–73 efterlod dog langt dybere mærker på den økonomiske *vækst*, hvor den kun svagt berørte beskæftigelsen, idet stigningstakten i BNP faldt til lidt over 2 % p.a. Man kan spørge sig, om der netop ikke har været en sammenhæng mellem den svækkede vækst og de mere selektive regeringsindgreb, der kan tendere mod en misallokering af ressourcerne. Diskussionen omkring reguleringsøkonomiens ulemper efter den 2. verdenskrig er således blevet ubehagelig aktuel igen for Sverige.

Arbejdsmarkedspolitikken

Arbejdsmarkedspolitikken, der allerede blev introduceret fra 1955 i Sverige, havde sit udgangspunkt i de beskæftigelsesfremmende foranstaltninger fra 1930'erne. Arbejdsmarkedspolitikken sigtede på at komme de regionale og sektorvise arbejdsløshedsproblemer til livs. Den teoretiske forudsætning for denne nye politik var fagforeningernes tendens til at forhandle sig frem til en udjævning af lønningerne på et højt niveau. Dette havde forskellige virkninger på virksomhederne efter deres produktivitet og beliggenheden, i nærheden af eller langt fra kommunikationslinier. Virksomheder med lav produktivitet ville blive nødsaget til at afskedige arbejdskraft, mens virksomheder med stor produktivitet ingen større problemer ville få, når lønnen steg. Udviklingen ville altså medvirke til at frisætte arbejdskraft.

Målsætningen var derfor at øge arbejdskraftens mobilitet, således at overførslen fra sektorer med lav produktivitet til sektorer med høj produktivitet skete hurtigst muligt. Man regnede med, at arbejdsløsheden i stagnerende brancher gennem arbejdsmarkedsindgrebene kunne undgås. Sigtet var således at nedsætte strukturændringerne til et for arbejdsmarkedet passende tempo. Desuden skulle indgrebene forhindre overefterspørgsel efter arbejdskraft og modvirke lokal inflation i ekspanderende områder. Endelig var det forudsætningen, at indgrebene kunne øge den økonomiske vækst gennem den hurtigere overflytning. I 1955 udgjorde arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger 0,8 % af statsbudgettet, i 1972–73 8 % eller ca. 2 % af bruttonationalproduktet. Der har således været tale om en væsentlig ekspansion inden for dette område, men udvidelsen skal også ses i relation til den forøgede arbejdsløshed i 1970'erne.

Arbejdsformidlingens informations- og formidlingsvirksomhed er udgangspunktet for programmet, selv om det kun er en meget ringe del af arbejdskraften, der opnår beskæftigelse gennem arbejdsformidlingen. Vigtigere er da også arbejdsmarkedsuddannelserne, flyttebidragene og arbejdstræningen, hvoraf førstnævnte tegner sig for næsten 90 % af arbejdsmarkedsservicen. En anden væsentlig post i arbejdsmarkedsprogrammet er de direkte beskæftigelsesforanstaltninger for arbejdsløse. Dette program retter sig mod specielle grupper på

arbejdsmarkedet. Staten giver således støtte til beskæftigelse i beskyttede virksomheder. I beskyttede værksteder og i arkivarbejde var ca. 25.000 personer beskæftiget i 1973, mens 22.000 var beskæftiget i særskilt beredskabsarbejde for handicappede. I alment beredskabsarbejde var desuden mellem 10 og 20.000 personer beskæftiget. Både økonomisk og i beskæftigelse vejer de direkte beskæftigelsesforanstaltninger altså tungt i arbejdsmarkedspolitikken. Hertil kommer så den egentlige arbejdsløshedsunderstøttelse.

Ved en vurdering af arbejdsmarkedspolitikken må man erkende, at Sverige er et af de lande, der har den største mobilitet på arbejdsmarkedet. Det er dog ikke ensbetydende med, at man fuldt ud har nået målet. Som det fremgik af forrige afsnit, har arbejdsløshedstallene været ret lave i Sverige selv under kriseperioden 1966–69 og 1971–73, og samtidig har inflationen ikke udviklet sig hurtigere i Sverige end i den vestlige verden som helhed. Arbejdsmarkedspolitikken har uden tvivl medvirket til, at man har kunnet operere med den økonomiske politik på et lavere ledighedsniveau. På den anden side har dele af målsætningen nok været for optimistisk. Således skulle ifølge målsætningen en overførsel af arbejdskraft fra en region med lav produktivitet til en region med høj produktivitet bl. a. afbøde lokale inflationstendenser sidstnævnte sted. Imidlertid medfører en tilførsel af arbejdskraft en belastning af boligmarkedet og en række andre indflytnings- og etableringsomkostninger, der netop i et udviklingsområde er inflationsskabende. Desuden har overførslen af arbejdskraft, der har fundet sted i de senere år, i mange tilfælde været i modstrid med den regionalpolitiske målsætning om at udvikle tilbagestående områder.

Allokeringspolitik

Der har siden krigen været betydelige områder, hvor det offentlige direkte påvirker allokeringen af samfundets ressourcer. Man har således siden midten af 1960'erne gjort en betydelig indsats for at ændre den regionale fordeling og struktur. Desuden har det offentlige på specielle områder sat markedsmekanismen ud af kraft og erstattet den med en offentlig efterspørgsels- og produktionsregulator. Det gælder boligområdet og landbruget.

Regionalpolitikken. Den økonomiske vækst i Sverige har ikke fordelt sig ligeligt mellem de enkelte regioner. Stockholmsområdet har sammen med de øvrige storbyer haft de største indkomster, ligesom de har været områder med en høj grad af industrikoncentration. Derimod har byer med mindre antal indbyggere og Nordsverige været præget af små indkomster og en lav industrikoncentration, og til gengæld en større andel af befolkningen beskæftiget ved lavproduktive erhverv som landbrug og skovbrug. Frem til 1950'erne var den eneste måde at imødegå forskelle i velstand og indkomster på grund af sådanne geografiske forskelle, at befolkningen flyttede fra lavindkomstområder til høj-

indkomstområder. Dette gav et pres på storbyerne, specielt Stockholm, og en uønsket affolkning af lavindkomstområderne.

Højindkomstområdernes udvikling blev yderligere stimuleret ved denne overførsel, mens lavindkomstområderne havde udsigt til yderligere stagnation og tilbagegang. Efter 1965 var sigtet med den svenske regionalpolitik at rette op på disse skævheder. Efter 1972 blev den regionalpolitiske målsætning bredere og havde til formål at opbygge et system af områder, hvor indbyggerne samtidig fik adgang til erhvervsarbejde, god service og et positivt ydre miljø.

Arbejdsmarkedspolitikken havde i realiteten favoriseret bortrejse fra dårligt stillede regioner til de større bykoncentrationer. Regionalpolitikken derimod blev sat ind for at opveje en regions naturlige handicaps på grund af sociale forhold gennem tilskudsordninger. Midlerne var at fremme en industri og om nødvendigt at etablere »external economic«. For at fremme denne politik blev ikke blot tilskud – og låneordninger – taget i anvendelse, men også investeringsfondene blev inddraget. For at illustrere det spektrum af midler, der i det sidste tiår er taget i anvendelse, kan nævnes: statstilskud til investering, låneordning, driftslåneordninger, skatte- og afgiftslettelser, som siden 1971 er anvendt selektivt i regionalpolitikken, direkte investeringer, opkøb af aktier og transportstøtte til transport af varer. Det må understreges, at statstilskud og låneordninger andrager den afgørende majoritet af al regionalpolitisk virksomhed. Tilskuddene kan højst andrage 35 %, lånegarantierne 50 %, og et samlet bidrag i form af tilskud og garantier kan udgøre op til 65 % af investeringerne.

Mange af de store virksomheder har benyttet sig af ordningerne til etablering af filialer i de prioriterede regioner. Medvirkende til denne udvikling har ikke blot støtteordningerne været, men i lige så høj grad investeringsfondene, som siden begyndelsen af 1970'erne er anvendt i regionalpolitisk regie, idet virksomhederne har fået lov til at få hele eller dele af deres fonde frigivet på den betingelse, at de lokaliserede sig bort fra de store befolkningscentre.

Den politiske målsætning på dette område går i dag i meget høj grad på etablering af centre af en sådan størrelse, at det kan bære og fremme en industriel udvikling og tilbyde en tilstrækkelig god service til erhvervsliv og befolkning.

Det har været fremhævet, at man i regionalpolitikken har søgt at subsidiere *kapitalen* for at opnå en bedre regional fordeling. Da kapitalen er knap, og arbejdskraften er rigelig i de prioriterede områder, har dette måske resulteret i, at man har stimuleret en industri med en forkert struktur i udviklingsområderne. I de senere år er arbejdskraften da også blevet subsidieret gennem arbejdsmarkedspolitikken, men det har været kostbart at etablere en arbejdsplads gennem den førte politik. Det er påpeget, at en politik, hvor man mere langsigtet søger at ændre strukturen i udviklingsområderne mod strukturen i storbyerne, må være en mere givtig målsætning, da arbejdsløsheden og lavindkomstproblemerne netop er af strukturel art.

Boligpolitikken. På boligområdet påvirker staten med sine indgreb den samlede efterspørgsel, ligesom der er opbygget et kontrolapparat for prisdannelsen. Det har været målsætningen at stimulere den samlede efterspørgsel efter boliger for at prioritere boligforbrug frem for andet forbrug. Stimuleringen er sket gennem huslejerestriktioner og gennem subsidier op til 50 % af omkostningerne for byggeriet. Dette har uden tvivl fremskyndet efterspørgslen efter nye boliger. Resultatet af denne politik har været, at Sverige målt i international belysning har haft den største byggeintensitet for boligbyggeri. Boligbyggeriet styres af en årlig rammefordeling på det regionale plan.

Landbruget. Landbrugspolitikken, der grundlagdes i forbindelse med 1930'ernes krise, bygger på et princip om omfordeling af indkomsterne fra forbruger til producent. Hensigten er herved at garantere et vist indkomstniveau for producenter, mens effektiviseringen af sektoren sker gennem andre foranstaltninger som lån til maskiner m.v., teknisk rådgivning og offentlige køb og salg af jord.

Støttepolitikken betød, at de svenske landbrugspriser i gennemsnit lå 70 % over verdensmarkedspriserne i 1972. Dette har bevirket, at sektoren er blevet uøkonomisk stor, selv om der har været en fortsat afvandring fra landbruget. Man har kritiseret landbrugspolitikken for at være kortsigtet og for at bygge på principper helt tilbage fra 1930'erne. Der har været ønsker fremme om at få tilrettelagt en politik, der bevidst skaber en vis kontraktion i landbrugssektoren på længere sigt.

Indkomstfordeling og velfærd

Indkomstfordeling på international sammenligningsbasis er vanskelig at foretage på grund af forskellige indkomstopgørelseskriterier. Tilgængelige studier synes dog at pege på, at fordelingen i Sverige minder om fordelingen i Vesteuropa, herunder specielt i de øvrige nordiske lande samt England og Holland. Ca. 30 % af indkomsterne før skat i de fleste af disse lande optjenes af de rigeste 10 % og 7–10 % af de rigeste 1 %. Gennem skattelovgivningens progressivitet og gennem overførsler har man i Sverige som i andre lande søgt at skabe en større lighed. Imidlertid er man stødt på en række problemer i forbindelse med fortsættelsen af denne politik, problemer som ikke er ukendte i udlandet.

Lavindkomstkommissionen, der afgav betænkning i 1965, havde bl.a. til formål at finde frem til årsagerne bag indkomstforskellene. Konklusionen var, at der var to faktorer, der var særlig vigtige, nemlig antallet af arbejdsdage og professionen, mens faktorer som alder og formue spillede en mindre rolle. En succesfuld indkomstfordelingspolitik må derfor bygge på investeringer i menneskelig kapital, inkluderet revalidering af handicappede og på en fuldbeskæftigelsespolitik.

Skattesystemet er i Sverige kun medvirkende til at flytte omkring 4,5 % af

indkomsterne over gennemsnittet til indkomster under gennemsnittet, hvorfor skattepolitikken ikke er særlig velegnet til alene at løse problemerne. Desuden synes en stramning af skatteprogressionen at ville stride mod en række socialpolitiske målsætninger. Skatteprogressionen synes at være særlig stor for familier, der opnår forskellige sociale tilskud, og som stiger i indkomst og må give tilskuddene fra sig.

De regionalpolitiske foranstaltninger har dog sammen med støtten til landbruget, overførslerne i sociallovgivningen og fuld-beskæftigelsespolitikken medvirket til en udjævning af indkomsterne.

På det sociale område adskiller Sverige sig derimod næppe meget fra Vesteuropa. I 1974 udgjorde socialudgifterne ca. 25 % af bruttonationalproduktet mod 2 % i 1930, en udvikling svarende til andre landes. Bemærkelsesværdig er derimod den svenske særlige pensionsordning, AP-ordningen, der giver en pension svarende til 60 % af indkomsten i de 15 bedste indkomstår for medlemmerne, d.v.s. alle lønmodtagere. I 1973 tegnede AP-ordningen sig som nævnt for $^1/_3$ af hele samfundets opsparing.

Sverige mellem kapitalisme og socialisme?

Fra mellemkrigstiden til begyndelsen af 1950'erne udviklede Sverige sig fra et agrarsamfund til et industrialiseret samfund med et indkomstniveau, der pr. indbygger er det højeste i Europa, og som kan sammenligne sig med lande som USA og Canada. Den økonomiske vækst, der som helhed var lavere end i den øvrige vestlige verden i efterkrigstiden, byggede på en gennemgribende rationalisering af industrien. En række forhold i det svenske samfundssystem synes at pege på, at det har udviklet sig i mere »socialistisk« retning. Men der har også været liberale strømninger. Efterkrigstidens opløsning af reguleringsøkonomien og erstatning med en generel finans- og pengepolitik var et skridt i liberal retning. Arbejdsmarkedspolitikken bygger desuden til syvende og sidst på en forbedring af markedsmekanismen på arbejdsmarkedet og er som sådan et forsøg på at styrke en liberal udvikling.

Men der er tegn i det svenske samfundssystems udvikling, der peger i den modsatte retning. Nedenstående oversigt viser således udviklingen i skatter og socialforsikringsudgifter i en række lande 1962–72:

	1962 % af BNP[1]	1972 % af BNP[1]	øget procent andel	Stigningens fordeling på: direkte skatter	indirekte skatter	socialforsikr.-afgifter
Danmark[2])	24,9	42,2	+17,3	12,1	4,8	0,4
Sverige	31,7	43,6	+11,9	4,5	3,1	4,3
Holland	31,5	42,8	+11,3	2,2	1,8	7,3
Belgien	28,2	35,5	+ 7,3	4,0	÷0,2	3,5
Canada	24,8	31,9	+ 7,1	5,3	0,6	1,2
Finland	27,5	34,5	+ 7,0	4,3	0,8	1,9
England	29,9	34,2	+ 4,3	1,8	1,3	1,2
Østrig	33,0	36,9	+ 3,9	1,0	1,5	1,4
Italien	27,6	30,9	+ 3,3	1,4	÷1,0	2,9
USA	27,7	30,7	+ 3,0	0,7	0,2	2,1
Frankrig	34,6	36,8	+ 2,2	1,2	÷1,7	2,7
Vesttyskland	34,7	36,8	+ 2,1	0,3	÷0,8	2,6
Japan	19,3	20,5	+ 1,2	1,1	÷1,1	1,2

[1]) Bruttonationalprodukt
[2]) For Danmark perioden 1961–1971
Kilde: OECD.

Allerede i 1962 hørte Sverige til de førende lande med hensyn til skatternes andel af bruttonationalproduktet, og i 1972 beslaglagde det offentlige nær ved halvdelen af nationalproduktet gennem skatter, afgifter og socialforsikringsordninger. Sverige hører ligeledes til blandt de vestlige lande, der har haft de største stigninger i skattebyrden. Staten har således en væsentlig indflydelse på indkomsterne, men også andre dele af økonomien er »nationaliseret«. Nedenfor er en samlet oversigt over det offentliges betydning i 1950 og 1970 for en række komponenter på nationalregnskabet. Det offentliges indflydelse er målt ved en procentandel af bruttonationalproduktet.

Procent af bruttonationalproduktet	1950 (skønsmæssigt)	1970 (skønsmæssigt)	
Offentlig produktion	15	20–25	
Offentlig industriproduktion	5	5	
Totale offentlige indkomster	25	51	
Offentligt forbrug og investering	20	30	
Overførsler	8	18	
Finansiel opsparing	÷3	2–5	
Offentlig opsparing	30	43	i procent af bruttoopsparing
Offentlig kreditforsyning i organiseret kreditmarked	1	40	i procent af bruttoopsparing

Kilde: Assar Lindbeck: Swedish Economic Policy, London 1975.

Som helhed er det offentliges engagement steget på alle områder. Det offentlige bidrager i dag med omkring $^1/_4$ af samfundets produktion, fortrinsvis som offentlige serviceydelser, mens produktionen fra nationaliserede eller statsetablerede virksomheder udgør en uændret andel. Det offentlige tegner sig desuden for nærved $^1/_2$ af samfundets opsparing. Dette har imidlertid ikke bety-

det, at det offentlige gennem opsparingen dirigerer halvdelen af samfundets investeringer. Kun en begrænset del af midlerne går f. eks. i den statslige investeringsbank eller anvendes som led i regionalpolitikken til opkøb af aktier m.v. Hovedindtrykket er således, at efterspørgselssiden i høj grad er »nationaliseret«, mens produktions- og investeringssiden i stor udstrækning er overladt til privat virksomhed. Desuden er det karakteristisk, at Sverige i modsætning til det øvrige Europa, men på lige fod med de øvrige nordiske lande, har et højt offentligt forbrug.

Indgrebene i produktion og investeringer synes at styres ad andre kanaler, f. eks. gennem regionalpolitikken og den almindelige økonomiske politik, og på områder som landbrugspolitikken og boligefterspørgslen blander staten sig direkte i allokeringen af ressourcerne.

Man kan således ikke entydigt sige, at det svenske samfundssystem går i socialistisk eller kapitalistisk retning. En blandingsøkonomi som den svenske lader sig da heller ikke beskrive ved en socialistisk eller liberalistisk samfundsmodel, men er sammensat af en række komplekse faktorer, der må vurderes i deres helhed efter de enkelte målsætninger i samfundet og ikke ved så generelle beskrivelser, som kapitalistisk versus socialistisk.

Litteratur og kilder

(1) Rolf Adamson m. fl.:
Problem i svensk ekonomisk Historia, Lund 1972.

(2) Gunnar Alexandersson:
De Nordiska Länderna, Natur, Befolkning, Näringsliv, Lund 1972.

(3) Statistiska Centralbyrån:
Statistiska Meddelanden m. fl.

(4) Lennart Jörberg and Olle Krantz:
The Fontane Economic History of Europe, Scandinavia 1914–1970, 1975.

(5) Bjarne Hastrup:
Hovedtræk af norsk økonomi efter 1945, Økonomi og politik, 1, 1973.

(6) Assar Lindbeck:
Swedish Economic Policy, London 1975.

(7) Nordiska historikermötet i Uppsala 1974, Mötesrapport, Kriser och krispolitik i Norden under mellankrigstiden, Uppsala 1974.

(8) Bengt Rydén:
Fusioner i svensk industri, Stockholm 1971.

(9) Bo Södersten m. fl.:
Svensk Ekonomi, Stockholm 1974.

(10) Yearbook of Nordic Statistics.